

*Застрожнікова Ірина Володимирівна,
к.держ.упр., доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права,
Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Дмитра Моторного,
м. Мелітополь
ORCID 0000-0002-9988-5288*

УДК [005:37](477)

doi: 10.34213/db.20.02.13

ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ ЯК МЕХАНІЗМ ЇЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті розглянуто основні види освіти, закріплені у Законі України «Про освіту», та основні проблемні аспекти фінансування освітньої галузі країни в сучасних умовах. Проаналізовано фінансування освітньої сфери за роками за 10 років, яке є нерівномірним. Наголошено на необхідності збільшення заробітної плати вчителям та знеціненні їх праці в порівнянні з іншими країнами Європи. Вказано на недостатню спроможність української системи освіти надавати якісні сучасні освітні послуги та, у зв'язку з цим, на необхідність залучення іноземних інвестицій та грантових коштів для розбудови української освіти.

Ключові слова: освіта; освітня сфера; фінансування.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні виникла велика необхідність реформування освіти та застосування сучасних механізмів впливу державного регулювання на освітні процеси. І фінансовий механізм, безумовно, відіграє в цьому ключову роль. Саме фінансування освітньої сфери відповідає за якість її матеріально-технічної бази. Зважаючи на те, що розвиток освіти в Україні має відбуватися виключно в інноваційному напрямку, фінансовий механізм державного регулювання виходить на перший план.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем фінансового механізму державного регулювання займалися чимало вітчизняних дослідників, серед яких Г. Башнянин, Н. Вельчева, С. Григанська, Л. Гриневич, О. Євсєєва, О. Кузьміна, П. Кулікова, Т. Лукіна, В. Сиченко, Л. Чернюк, В. Шилова, М. Яструбський та ін. Зважаючи на те, що фінансовий механізм державного регулювання освітньої сфери постійно модернізується, дана проблема потребує подальших досліджень.

Метою статті є дослідження фінансового механізму державного регулювання освітньої сфери в Україні.

Виклад основного матеріалу. Освіта – це цілеспрямована, свідома, пізнавальна діяльність людини, результатом якої є отримання знань, умінь і навичок та їх удосконалення. Освіта – це соціальне обличчя людини та спосіб її всебічного розвитку – культурного, творчого, морального, естетичного тощо.

Законом України «Про освіту» засвідчено наявність таких видів освіти:

1. Дошкільна освіта – зазвичай передбачена для викладання у дошкільних навчальних закладах (дитсадках, яслах). Головні принципи такої освіти починають прививатися дитині у віці півтора року і впливають на раннє формування світогляду майбутньої особистості;

2. Загальна середня освіта – передбачена для середніх загальноосвітніх шкіл, є обов'язковою, бо несе інформацію про навколишній світ, його виникнення, історію розвитку тощо. Загальна середня освіта формує кругозір особистості. Поділяється на три ланки: початкова (1–4 класи) – забезпечує початкову загальну освіту; основна (5–9 класи) – забезпечує базову загальну середню освіту; старша (10–11 класи) – забезпечує повну загальну середню освіту.

3. Позашкільна освіта – сюди відноситься відвідування позашкільних гуртків, які розвивають особистість: спортивні секції, школи творчості, клуби за інтересами тощо.

4. Професійно-технічна освіта – на цьому рівні людина здобуває певну спеціальність, яка слугуватиме фундаментом її майбутньої професійної діяльності. Професійно-технічну освіту надають училища та ліцеї. Інколи підготовкою робочих кадрів займаються безпосередньо заводи, фірми, організації та установи, що потребують кадрових змін або поповнення.

5. Вища освіта – надає наукову, кваліфікаційну та практичну підготовку, студентів до майбутнього виду робіт. Зкладами вищої освіти є державні та приватні університети, які мають випускати досвідчених, висококваліфікованих фахівців своєї справи, які здатні якісно виконувати поставлені завдання.

6. Післядипломна освіта – дає можливість отримати нову кваліфікацію, спеціальність чи професію. Часто післядипломна освіта є продовженням раніше

отриманої, але особа може вибрати і зовсім інший напрямок подальшого навчання. Післядипломну освіту можна отримати у відповідних підрозділах університету, на курсах підвищення кваліфікації, у центрах з перепідготовки робочих кадрів тощо.

7. Самоосвіта – нині кожна людина може розвиватися в цікавому їй напрямку, цьому, наприклад, сприяє Інтернет. Всесвітня мережа значно полегшує та прискорює процес отримання знань. Зазвичай люди записуються на певні онлайн курси та відвідують відео лекції, здобуваючи таким чином нові знання [2].

На жаль, за останні десятиліття освітня система України прийшла у занепад. В умовах кризи кошти, призначені для вдосконалення та оновлення освітніх умов, направлялися в інші сфери державного життя, які потребували негайного фінансування. Варто підкреслити, що держава в особі органів управління освітою виступає ініціатором і головним організатором виконання заходів щодо вдосконалення державного регулювання системи освіти.

Через такий перерозподіл бюджету виникла невідповідність між реальними можливостями освітньої системи і сучасним рівнем знань, які мають надаватися за всесвітніми стандартами. Тобто за рахунок застарілого устаткування, відсутності ремонту навчальних будівель, відмови від інноваційних методів ведення навчання освітня система України стала не в змозі якісно надавати освітні послуги.

В такому разі, відповідальність за свою освіту або освіту власних дітей доводиться нести безпосередньо кожному громадянину. Через недостатній рівень державної освіти люди починають займатися самоосвітою, а це під силу далеко не кожному. [3]

Але справа не лише у занепаді державних освітніх установ, а й у невідповідності зусиль викладачів та їх заробітної плати. Якість надання будь-якої послуги більшою мірою залежить саме від працівників – так званого «людського фактору». У будь-якої особистості повинен бути стимул

виконувати свої обов'язки якнайкраще. Найчастіше таким заохоченням і виступає грошовий еквівалент у вигляді стабільно високої заробітної плати.

Проте в Україні, порівняно з європейськими державами, професія викладача надзвичайно знецінена, тому, звичайно, у сфері освіти існує певна нестача кваліфікованих кадрів, готових до якісного надання освітніх послуг.

Наразі в Україні відбуваються певні зміни а освітньому процесі, його фінансуванні, запроваджуються новітні технології тощо. Ситуація у сфері освіти потроху покращується, але цього недостатньо.

Через економічну кризу та заборгованість Україна не може виділяти достатню кількість коштів на розвиток освіти. Зараз головна мета керівництва країни забезпечити постійне стабільне фінансування цієї сфери.

За даними 2019 р., Україна посідає 45 місце у рейтингу витрат на сферу освіти серед держав світу. При цьому відсоток бюджету, який виділявся на обслуговування освітньої сфери, складав лише 5,4 % [1].

У рейтингу країн за середньою заробітною платою вчителя станом на 2019 р. Україна не потрапила навіть у топ-50 – вона посідала в ньому аж 77-е місце. Найвища зарплата на той момент була у Люксембурзі (9106 \$ на місяць), трохи нижча – у Швейцарії (8696 \$ на місяць), на третьому місці – США (6070 \$ на місяць).

Якщо розглядати лише країни Європи, то можна помітити таку тенденцію: Західна Європа значно випереджає Східну за розміром виплат вчителям. При цьому найнижчу заробітну плату серед країн Східної Європи в 2018 р. отримували саме українські вчителі – лише 1600 \$ на рік, а це приблизно 135 \$ на місяць.

На сьогодні законодавчо прийнятим методом фінансування освіти в Україні є бюджетне фінансування, що здійснюється на основі єдиного кошторису доходів і видатків. Джерела формування кошторису наведено на рис. 1.

Рис. 1. Джерела формування кошторису

Нами було досліджено обсяг фінансування освіти України за 10 років (рис. 2).

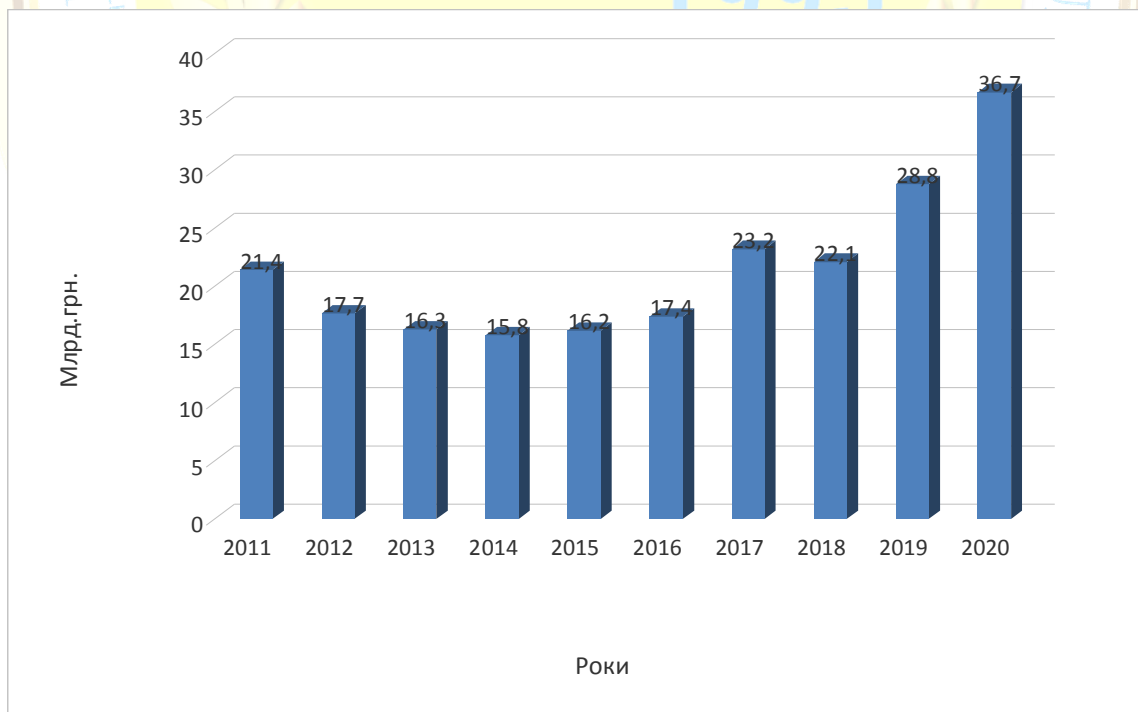

Рис. 2. Фінансування освіти України у 2011–2020 рр.

Проаналізувавши фінансування сфери освіти можна зробити висновок, що обсяг фінансування освіти за досліджувані роки не є рівномірним. Зважаючи на інфляційні тенденції в Україні, фінансування мало б зростати з року в рік. Проте такої чіткої тенденції не спостерігається [2].

За планом уряду на 2020–2021 рр. сфера освіти отримає приблизно 17,6 % ВВП. Якщо порівнювати з описаним вище 2019 р., то відсоток виділених коштів зріс трохи більше ніж у три рази. Але спостерігаючи таке збільшення, не слід забувати про інфляцію і нестійку позицію української валюти і державний борг у вигляді 6 % від ВВП.

Звичайно, фінансування сфери освіти повільно але впевнено зростає, та тенденція знецінення гривні зводить більшу частину старань нанівець. Звичайно, за рахунок цього повинен покращитись і загальний рівень освіченості населення України.

Крім того, владною верхівкою України було прийнято рішення користуватися послугами українських фірм-забудовників (у разі ремонту навчальних закладів), купувати вироби українських компаній (у разі оновлення техніки освітнього закладу) тощо. Це було зроблено з метою зменшення витрат, адже послуги подібного роду на українському ринку є дешевшими ніж на іноземному.

Також освіта України потребує залучення іноземних інвестицій та грантових коштів і наразі урядом ведеться активна міжнародна політика з пошуку додаткових коштів. Це значно покращить стан української освітньої галузі. Якщо Україна все ж таки зможе залучити іноземні інвестиції, сферу освіти (на всіх її рівнях) будуть чекати позитивні зміни, адже наразі це одна з пріоритетних сфер державного життя.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Незважаючи на ринкову трансформацію економіки України, що значною мірою посприяла децентралізації державного забезпечення та диверсифікації джерел, фінансування освіти здійснюється на недостатньому рівні, що поглиблює кризові процеси у цій галузі. В контексті

вищевикладеного, її ефективний розвиток вимагає вдосконалення механізмів державного фінансування.

Протягом 10 звітних років фінансування освіти є не рівномірним. Це пов'язано як з економічними, так і з політичними причинами. За планом уряду, освіта на 2020-2021 роки має отримати 17,6% ВВП, що, на наш погляд, є достатньо високим показником. За останнє десятиліття можемо спостерігати позитивну тенденцію фінансування сфери освіти, яка полягає у збільшенні бюджетних коштів, виділених на оновлення освітніх установ, підвищення заробітної плати викладачам, введення в освітній процес новітніх технологій. Вважаємо за необхідне за допомогою збільшення фінансування підвищити престижність викладацької праці на всіх рівнях.

Список використаних джерел

1. Мархлевський В., Шукевич Ю. Шкільний бюджет : навч.-метод. посіб. для кер. освіти. Київ : Таксон, 2011. 156 с.
2. Офіційний сайт міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/majbutni-vchiteli-ta-likari-sho-pracyuvatimut-v-selah-mozhut-pershochergovo-vstupiti-na-byudzheth-mon-nadalo-rozyasnennya> (дата звернення: 18.08.2020).
3. Топ-5 стратегічних новацій освіти, запланованих на 2020–2024 роки. URL: <https://vseosvita.ua/news/top-5-stratehichnykh-novatsii-osvity-zaplanovanykh-na-2020-2024-roky-4641.html> (дата звернення: 18.08.2020).

References

1. Markhlevskiy, V., Shukevych, Yu. (2011). Shkilnyibiudzheth [School budget]. Kyiv: Takson [in Ukrainian].
2. Official website of the Ministry of Education and Science of Ukraine. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/majbutni-vchiteli-ta-likari-sho-pracyuvatimut-v-selah-mozhut-pershochergovo-vstupiti-na-byudzheth-mon-nadalo-rozyasnennya> [in Ukrainian].
3. Top 5 strategic education innovations planned for 2020–2024. URL: <https://vseosvita.ua/news/top-5-stratehichnykh-novatsii-osvity-zaplanovanykh-na-2020-2024-roky-4641.html> [in Ukrainian].

Zastrozhnikova I. V.,

PhD in Public Administration,

Associate Professor of the Department of Public Administration, Administration and Law,

Taurian State Agrotechnological University, Melitopol

ORCID 0000-0002-9988-5288

Financing the development of the educational sphere of Ukraine as a mechanism of its state regulation

The article lists the main types of education enshrined in the Law "On Education". The main problematic aspects of financing the education sector of Ukraine in modern conditions are also considered. The financing of the educational sphere is responsible for the quality of its material and technical base and its financial mechanism of state regulation comes to the fore. Emphasis is

placed on the need to increase teachers' salaries and depreciate their work compared to other European countries. The insufficient capacity of the Ukrainian education system to provide quality modern educational services and, in this connection, the need to attract foreign investment and grant funds for the development of Ukrainian education is pointed out. There is a discrepancy between the real capabilities of the educational system and the current level of knowledge that must be provided by world standards. Due to outdated equipment, lack of repair of educational buildings, rejection of innovative methods of teaching, the educational system of Ukraine has become unable to provide quality educational services. In Ukraine, compared to European countries, the teaching profession is extremely devalued, so, of course, in the field of education there is a shortage of qualified workers ready to provide quality educational services. The analysis of financing of the educational sphere on years for 10 years which is uneven is given. According to the government's plan for 2020-2021, education will receive 17.6% of gross domestic product. Currently, Ukraine is undergoing a number of changes in the educational process, its financing, the introduction of new technologies and more. The situation in the field of education is gradually improving, but it is not enough. Due to the economic crisis and debt, Ukraine cannot allocate sufficient funds for the development of education. According to 2019 data, Ukraine was on the 45th place in the ranking of expenditures on education among the countries of the world. Now the main goal of the country's leadership is to ensure constant, stable funding in this area. Ukraine's education requires foreign investment and grant funds, and the government is currently pursuing an active international policy to seek additional funding. This will significantly improve the state of the Ukrainian education sector. If Ukraine is still able to attract foreign investment, the education sector (at all its levels) will face positive changes, as it is currently one of the priority areas of public life.

Keywords: education; educational sphere; financing.

Надійшла до редколегії 20.11.2020 р.

1995